

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет історії, політології та національної безпеки,

Медичний факультет

Кафедра політології та публічного управління

Методичні рекомендації до курсу

Філософія медицини

підготовки магістра

спеціальності: _____ 222 Медицина

освітньо-професійної програми: _____ Медицина

Луцьк – 2025

УДК 111.32: 61 (072)

С 30

*Рекомендовано до друку науково-методичною комісією
медичного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 12 лютого 2025 року)*

Рецензенти:

Ярош Я.Б., декан факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор політичних наук, професор.

Поручинський А.І., декан медичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, кандидат біологічних наук, доцент.

Семенов А.М.

Філософія медицини: методичні рекомендації до курсу «Філософія медицини» / Андрій Миколайович Семенов, – Луцьк, 2025. – 49 с. Тираж: 100 прим. (за кошти автора).

У методичних рекомендаціях до курсу викладено загальні методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Філософія медицини», вимоги до підготовки студентів, опис навчального курсу, тематичні плани змістових модулів, плани лекційних та практичних занять, питання для самостійної та індивідуальної роботи, питання для підготовки до екзамену (заліку), критерії оцінювання знань, перелік літературних джерел, рекомендованих для опрацювання, питання та матеріали для перевірки знань та самооцінки.

1. ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Філософія медицини»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	22 Охорона здоров'я 222 Медицина Медицина Магістр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 90/3		Рік навчання ___2___
		Семестр ___3___
		Лекції 26 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>		Практичні (семінарські) 32 год.
		Індивідуальні 0 год.
		Самостійна робота 22_ год.
	Консультації 10 год.	
	Форма контролю: залік	

2. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА.

Контактна інформація: А.М.Семенов, к.ф.н., доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ імені Лесі Українки.

Контакти: 0509209091, andriysemenov@yahoo.com

Аудиторні заняття проводяться за розкладом:

<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

Консультації викладача відповідно затвердженого графіку.

3. ОПИС (ЗМІСТ) ДИСЦИПЛІНИ.

Анотація курсу. «Філософія медицини» є нормативним навчальним курсом відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра відповідних галузей знань та спеціальностей і визначає обсяг тематичних питань, які повинен засвоїти студент, літературу, орієнтовну тематику рефератів (фіксованих виступів), категоріальний апарат, перелік контрольних питань.

Курс «Філософія медицини» розглядається у контексті вивчення гуманітарних, прикладних та фахових дисциплін: «Медична психологія», «Медична та біологічна фізика», «Охорона праці в галузі», «Соціальна медицина та громадське здоров'я» та у поєднанні з іншими курсами, згідно навчальних планів та програм.

Мета курсу - ознайомлення студентів з широким полем проблематики академічної філософії у контексті розвитку медичної теорії та практики, освоєння ними методів та форм теоретичного мислення, формування системи наукових знань у галузі теорії та практики філософії у цілому, та філософського осмислення медицини, зокрема, їх трансформації в сучасну гуманітарну освіту та культуру, оволодіння категоріальним "апаратом" мислення і пізнання на базі ґрунтовного знайомства з колом відповідної джерельної, монографічної літератури та власної теоретичної філософської рефлексії.

Пріоритетним завданням вивчення курсу «Філософія медицини» є розкриття місця, ролі та значення актуальних проблем історії та теорії філософії медицини, філософського осмислення та аналізу основних процесів у сучасній медичній реальності - у контексті зародження та становлення світоглядної культури Новітньої історії, формування, а також, на основі цього, розвиток наукового, творчого і критичного мислення студентів медичних спеціальностей, що є невід'ємним атрибутом розвитку духовності, полікультурності та гуманізму на рівні державотворення в Україні та інтеграційних процесів глобального суспільства.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ (КОМПЕТЕНТНОСТІ)

Результатом вивчення курсу «Філософія медицини» є формування знань в галузі історії та теорії філософських проблем у цілому, та філософського осмислення та аналізу основних процесів у сучасній медичній теорії та практиці зокрема. Згідно з вимогами освітньо- професійної програми студенти повинні знати: історію та теорію філософських проблем у цілому та пізнавальних процесів зокрема, структуру та логіку філософського осмислення та аналізу основних процесів у сучасній медичній теорії та практиці, їх роль та значення у сучасній системі гуманітарної та медичної освіти; вміти застосовувати методи та форми теоретичного мислення та формувати систему наукових знань у відповідних галузях. Вивчення курсу «Філософія медицини» у комплексі із суміжними дисциплінами забезпечить студентам також **наступні компетентності:**

Інтегральна компетентність (ІК)	Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК 13. Усвідомлення рівних можливостей та тендерних проблем. ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної

	області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Фахові компетентності (ФК)	ФК 11. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності. ФК 24. Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.
Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН 1. Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності. ПРН 3. Спеціалізовані концептуальні знання, що включають наукові здобутки у сфері охорони здоров'я і є основою для проведення досліджень, критичне осмислення проблем у сфері медицини та дотичних до неї міждисциплінарних проблем.

5. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю */Бали
Змістовий модуль 1. Академічна філософія в структурі сучасного наукового знання, гуманітарної освіти та духовної культури людства. Філософія та медицина.						
Тема 1. Людина, суспільство, цивілізація: динаміка розвитку та	8	4	2	2	0	УО (5)+ДС

взаємодії на сучасному етапі: системно-інформаційний підхід та аналітичний опис. Світ та світогляд сучасної людини, його багатовимірний, інтерактивний і гіпердинамічний характер. Поняття транскордонності світу сучасної людини. Людина як суб'єкт-об'єкт філософського дискурсу, медичної теорії та практики.						(5) + IPC (5)/3= 5
Тема 2 Філософія в структурі сучасної гуманітарної науки та освіти. Філософія медичного знання та філософські запити до медичної реальності XXI ст.	6	2	2	0	2	УО (5)+ДС (5) (5)/2= 5
Разом за модулем 1	14	6	4	2	2	5 балів
Змістовий модуль 2. Філософсько-методологічні основи формування медичного світогляду та медичної освіти у XXI ст. Багатовимірність предмету філософської рефлексії. Способи і форми буття філософії. Дефініції філософії.						
<u>Тема 3.</u> Поняття та структура світогляду. Світогляд як предмет філософської рефлексії. Основні історичні та локальні типи світогляду. Світоглядні питання сучасної медицини: соціологізація, екологізація технологізація, та гуманізація сучасної медицини.	6	2	2	0	2	УО (5)+ДС (5) (5)/2= 5
<u>Тема 4.</u> Філософський світогляд. та специфіка предмету філософського пізнання: роль та значення для формування нової методолгії клінічного мислення сучасного лікаря.	6	2	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + IPC (5)/3= 5
<u>Тема 5</u> Філософія як запитання до проблеми буття. Зміст і форми головних питань філософії. Системно-комплексний характер взаємовіносин «людина-світ» як предистинація формування нової філософії та ідеології медицини.	6	2	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + IPC (5)/3= 5
Разом за модулем 2	18	6	6	4	2	5 балів
Змістовий модуль 3. Історія філософії та медицина. Основні історичні етапи розвитку філософії та їх значення у формуванні сучасної системи освіти та духовної культури людства. Філософія та медицина в						

історичній ретроспективі: загальне, одиначне та предметно-специфічне в динаміці історичного розвитку.						
<u>Тема 6</u> Філософія та медицина Стародавнього Сходу й античного світу.	4	0	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
<u>Тема 7</u> Філософія християнства. Західна та східна патристика. Європейська та арабська середньовічна філософія та медицина.	8	2	2	2	2	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
<u>Тема 8</u> Нові форми, методи та принципи медицини та філософського осмислення людини у філософії Відродження та Нового часу. Романтизм та Просвітництво у Європі. Німецька філософія кінця XVIII -першої половини XIX ст.	6	2	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
<u>Тема 9.</u> Філософія, медицина та наука у XX ст.	10	2	4	2	2	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
Разом за модулем 3	28	6	10	8	4	5 балів
Змістовий модуль 4 Фундаментальні принципи теорії та структури філософського знання в системі медичної освіти та культури.						
<u>Тема 10.</u> Гносеологія як розділ філософського знання. Методологія і методи пізнання. Творчість та інтуїція, витлумачення та розуміння у медичній теорії та практиці. Проблеми та теорії істини у філософії медицині.	6	2	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
<u>Тема 11</u> Поняття “діалектика” та “метафізика” у філософії. Категорії та закони діалектики. Площина інтеграції діалектики та метафізики в теорію медичної освіти та сучасну медичну практику.	4	0	2	0	2	УО (5)+ДС (5) (5)/2= 5
<u>Тема 12.</u> Свідомість як предмет філософської рефлексії та медичних досліджень. Філософія свідомості та медицина. Форми виразу суспільної свідомості.	6	2	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5

Свобода волі та свобода вибору у філософії та медицині:: сутнісний та оціночний аспекти.						
<u>Тема 13.</u> Філософський зміст категорії “матерія”. Матерія як об’єкт філософського та медичного дослідження. Проблеми та концепції «живої» та «неживої» матерії, їх значення для сучасної науки у цілому та медичної галузі, зокрема. Простір і час, рух і розвиток як найзагальніші характеристики буття та форми упорядкування дійсності	4	0	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
<u>Тема 14.</u> Аксіологія та еволюція свідомості: значення та роль для медичної теорії та практики. Ціннісна проблематика в контексті еволюційної епістемології та еволюційної етики. Соціальні формули та стереотипи: досвід та перспективи оціночних стандартів. Біоетика, етика геномних досліджень та етика соціальної відповідальності в сучасній філософії та медицині.	4	2	2	0	0	УО (5)+ДС (5) (5)/2= 5
<u>Тема 15.</u> Моделювання та прогнозування у філософії та медицині. Філософія як гіпотетичне моделювання світу. Пошукова медицина та перспективне моделювання медичної реальності.	6	2	2	2	0	УО (5)+ДС (5) + ІРС (5)/3= 5
Разом за модулем 4	30	8	12	8	2	5 балів
<u>Усього годин.</u>	90	26	32	22	10	5 / 200

Форма контролю: УО – усне опитування, ДС – дискусія, ІРС – індивідуальна робота студента

Колоквіуми, круглі столи, дискусійні панелі.

- 1/ Етико-моральні принципи та пріоритети у прийнятті лікарського рішення (аборт, евтаназія, стерилізація): «За» і «Проти».
- 2/ Релігійні вірування та переконання в медичній практиці в Україні: правові, громадянські, особистісні та фахові аспекти.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.

№ п/п	Тема	Кількість год
1	Академічна філософія в системі сучасної гуманітарної науки та освіти	2
2	Людина, суспільство, цивілізація: динаміка розвитку та взаємодії на сучасному етапі: системно-інформаційний підхід та аналітичний опис.	0
3	Світогляд як предмет філософської рефлексії. Основні історичні та локальні типи світогляду.	2
4	Філософський світогляд. Специфіка предмету філософського пізнання	2
5	Зміст і форми головних питань філософії.	2
6	Філософія Стародавнього Сходу й античного світу.	0
7	Європейська та арабська середньовічна філософія	2
8	Філософія Відродження та Нового часу. Романтизм та Просвітництво у Європі. Німецька філософія кінця XVIII -першої половини XIX ст.	2
9	Філософія XX ст.	2
10	Методологія і методи пізнання. Проблеми та теорії істини у філософії.	0
11	Діалектика та метафізика у філософії: історія та сучасність.	2
12	Свідомість як предмет філософської рефлексії. Поняття феноменології.	2
13	Філософський зміст категорії “матерія”. Проблеми матерії в історії філософії ізації	0

14	Проблема формування універсальних цінностей: історія та досвід соціальної апробації	2
15	Лінійна та нелінійна моделі наукового пошуку. Філософія як гіпотетичне моделювання світу	2
	Разом годин	22

7. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо студента полягає в послідовному та цілеспрямованому здійсненні навчального процесу на засадах прозорості, доступності, наукової обґрунтованості, методичної доцільності та відповідальності учасників освітнього процесу.

Вивчення дисципліни передбачає постійну роботу студентів на кожному занятті. Середовище під час проведення лекційних та лабораторних робіт є творчим, дружнім, відкритим для конструктивної критики та дискусії. Студенти не повинні спізнюватися на заняття. Усі студенти на лабораторних роботах відповідно до правил техніки безпеки мусять бути одягненими в білі халати. Перед початком заняття студенти повинні вимкнути звук засобів зв'язку (мобільний телефон, смарт-годинник тощо).

Студенти повинні здійснювати попередню підготовку до лекційних та практичних занять згідно з переліком рекомендованих джерел. До початку курсу необхідно встановити на мобільні пристрої або ноутбуки застосунки Microsoft Office 365 (Teams, Forms, One Note) для проходження тестування та роботу з доступними матеріалами курсу. Вхід для активації облікового запису відбувається через корпоративну пошту з доменом – @vnu.edu.ua. Корпоративна пошта з паролем видається методистом деканату медичного факультету.

Оцінювання здобувачів освіти здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки (<https://ed.vnu.edu.ua/wp->

content/uploads/2022/07/Polozh_pro_otzin_%D0%A0%D0%B5%D0%B4_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%9C%D0%95%D0%94.pdf
).

В освітньому процесі застосовується дві шкали оцінювання: багатобальна (200-бальна) шкала та 4- бальна шкала. Результати конвертуються із однієї шкали в іншу згідно із нижче наведеними правилами. Дисципліну «Медична інформатика» слухають здобувачі протягом 4 семестру. У четвертому семестрі здобувачі освіти складають залік (максимальна кількість балів за поточну навчальну діяльність – 200 балів).

Оцінювання поточної успішності здійснюється на кожному лабораторному занятті за 4-бальною шкалою (5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно»). На кожному лабораторному заняття студент отримує три оцінки за цією шкалою: 1) за тестування, 2) за рівень володіння теоретичними знаннями та 3) за оволодіння практичними компетентностями під час виконання практичного завдання.

Рівень володіння теоретичними знаннями, які розглядаються на лекційних та практичних заняттях, а також вивчаються здобувачами самостійно, визначається за 4-бальною шкалою відповідно до підсумкових критеріїв, які зазначені нижче.

Оцінка за практичне заняття (тему) є середньою арифметичною оцінкою цих трьох видів активності здобувача за 4-бальною шкалою.

Сукупність знань, умінь, навичок, компетентностей, які набуті здобувачем у процесі навчання з кожної теми орієнтовно оцінюється за такими критеріями:

– 5 ("відмінно") – здобувач бездоганно засвоїв теоретичний матеріал теми заняття, демонструє глибокі і всебічні знання відповідної теми, основні положення наукових джерел, логічно мислить і формує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

– 4 ("добре") – здобувач добре засвоїв теоретичний матеріал заняття, володіє основними аспектами з джерел, аргументовано викладає його; володіє практичними навичками, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного

змісту або при виконанні практичних навичок;

– 3 ("задовільно") – здобувач в основному опанував теоретичними знаннями навчальної теми, орієнтується в рекомендованих джерелах, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у здобувача невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, припускається помилок при виконанні практичних навичок;

– 2 ("незадовільно") – здобувач не опанував навчальний матеріал теми, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в джерелах, відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

Здобувач має отримати оцінку на кожному практичному занятті (тривалість заняття – 2 академічні години (1 пара)). У разі пропуску практичного заняття здобувач освіти зобов'язаний його відпрацювати у повному обсязі на консультаціях за графіком відпрацювання лабораторних занять, але не пізніше останнього тижня у відповідному семестрі. Якщо здобувач пропустив більше, ніж 3 практичні заняття, він має отримати дозвіл на їх відпрацювання у деканаті.

Відвідування занять здобувачами є обов'язковим та дає можливість отримати задекларовані у Галузевому стандарті спеціальності 222 Медицина та у освітній програмі «Медицина» загальні та фахові компетентності, вчасно і якісно виконати завдання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, карантин, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету) або може бути відпрацьоване на консультаціях відповідно до встановленого порядку.

Формою підсумкового контролю є залік. Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач за поточну навчальну діяльність при вивченні ОК становить 200 балів. Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих здобувачем освіти оцінок за 4-бальною шкалою під час вивчення дисципліни впродовж семестру, шляхом обчислення середнього арифметичного (далі – СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за 200-бальною шкалою таким чином:

Таблиця 1

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4- бальна шкала	200- бальна шкала	4- бальна шкала	200- бальна шкала	4- бальна шкала	200- бальна шкала	4- бальна шкала	200- бальна шкала
5	200	4.45	178	3.92	157	3.37	135
4.97	199	4.42	177	3.89	156	3.35	134
4.95	198	4.4	176	3.87	155	3.32	133
4.92	197	4.37	175	3.84	154	3.3	132
4.9	196	4.35	174	3.82	153	3.27	131
4.87	195	4.32	173	3.79	152	3.25	130
4.85	194	4.3	172	3.77	151	3.22	129
4.82	193	4.27	171	3.74	150	3.2	128
4.8	192	4.24	170	3.72	149	3.17	127
4.77	191	4.22	169	3.7	148	3.15	126
4.75	190	4.19	168	3.67	147	3.12	125
4.72	189	4.17	167	3.65	146	3.1	124
4.7	188	4.14	166	3.62	145	3.07	123
4.67	187	4.12	165	3.57	143	3.02	121
4.65	186	4.09	164	3.55	142	3	120
4.62	185	4.07	163	3.52	141	Менше 3	Не- достатньо
4.6	184	4.04	162	3.5	140		
4.57	183	4.02	161	3.47	139		
4.52	181	3.99	160	3.45	138		
4.5	180	3.97	159	3.42	137		
4.47	179	3.94	158	3.4	136		

Залік виставляється за результатами поточної роботи здобувача за умови, що здобувач виконав ті види навчальної роботи, які визначено цим силабусом. У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми.

У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 200 балів).

У випадку, якщо здобувач набрав менше, ніж 122 бали, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів під час ліквідації академічної заборгованості з заліку – 200. Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

У разі наявності диплома молодшого спеціаліста (молодшого бакалавра, фахового молодшого бакалавра) можливе зарахування (перезарахування) певної кількості годин відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

У разі наявності документа, що засвідчує навчання на сертифікованих курсах, онлайн-курсах, які дотичні до тем дисципліни, можливе зарахування певної кількості годин (за попереднім погодженням з викладачем), відповідно до Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

У разі переходу на дистанційну форму навчання викладання курсу відбувається в команді освітнього середовища Microsoft Office 365 відповідно до Положення про дистанційне навчання та додаткових розпоряджень ректорату.

Політика щодо академічної доброчесності. Здобувачу необхідно дотримуватися морально-етичних правил: не пропускати аудиторних занять (у разі пропуску – причину підтвердити документально); не привласнювати чужу інтелектуальну працю; у разі цитування наукових праць, методичних розробок, результатів досліджень, таблиць та ін. необхідно вказувати посилання на першоджерело. Теми, завдання, презентації виконуються студентом виключно самостійно без дублювання та повторення, копіювання та компіляції текстового матеріалу. Списування під час виконання робіт заборонені рівно як використання мобільних ел. пристроїв.

Викладач і здобувач освіти мають дотримуватись ст. 42 Закону України «Про освіту». Усі здобувачі освіти повинні ознайомитись із основними положеннями Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки та Ініціативою академічної доброчесності та якості освіти – Academic IQ.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Усі академічні заняття та роботи проводяться та виконуються у встановлені терміни за затвердженим розкладом. Перескладання модулів, відпрацювання окремих тем відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Терміни проведення заліку та іспиту, а також терміни ліквідації академічної заборгованості визначаються розкладом екзаменаційної сесії. У разі не складання іспиту, студент може перездати його двічі.

У відомості, індивідуальному навчальному плані (заліковій книжці) здобувача освіти записується підсумкова кількість балів за залік або екзамен.

**Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів,
де формою контролю є залік**

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
170–200	Зараховано
150–169	
140–149	
130–139	
122–129	
1–121	Незараховано (необхідне перескладання)

Під час переведення та поновлення у Волинський національний університет імені Лесі Українки здобувачів освіти, які не навчалися за кредитно-модульною системою, отримані ними оцінки за 100-бальною шкалою переводяться у шкалу ECTS та 200-бальну шкалу відповідно до таблиці.

Шкала конвертування оцінки здобувачів освіти з ОК з 100-бальної у 200-бальну систему оцінювання

Оцінка в балах за 200-бальною шкалою	Оцінка в балах за 100-бальною шкалою	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
			оцінка	пояснення
170–200	90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
150–169	82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
140–149	75–81	Добре	C	загалом хороша робота
130–139	67–74	Задовільно	D	непогано
122–129	60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–121	1–59	Незадовільно	Fx	необхідне перескладання

При перезарахуванні підсумкової оцінки з 100-системи оцінювання у 200 з ОК переведення здійснюється за мінімальним значенням.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

- Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк,
- В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
- Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. - Мала академія Наук України, 2017. - 238 с.
- Кулик О.В. Філософія : Навчальний посібник для вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації/ О.В. Кулик. - Дніпропетровськ: Монолит, 2013. - 692 с.
- Філософія: навч. посіб. для аспірантів і здобувачів / за наук. ред. А. В. Арістової і С. В. Синякова. - К. : НТУ, 2013. - 245 с.

- Лузан А.О. Вступ до філософії : навчальний посібник для ВНЗ / А.О. Лузан. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 136 с.
- Козьмук Я., Задубрівська О. Філософія: навч. посіб. / Я. Козьмук, О. Задубрівська. - Чернівці : Рута, 2012. - 139 с.
- Сосна В.П. Філософія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Сосна В. П. - Хмельницький : ХНУ, 2011. - 395 с.
- Філософія. Навчально-методичний посібник /За ред. В.Троянського. – Чернівці: Чернівецький над. ун-т, 2010. – 135 с.
- Пазенок В. С. Філософія. Навчальний посібник. – К.:Академвидав, 2008.
- Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. Підручник. – К.: Академвидав, 2007.
- Подольська Є. А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. . – К.: Інкос, 2006.
- Кремень В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. – К.: Книга, 2005.
- Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. – К., 1999, 2000, 2004.
- Петрушенко В. Філософія – Львів: Літопис, 2004.
- Щерба С.П. Філософія: короткий виклад. Навчальний посібник. – Кондор, 2004.
- Данильян О., Тараненко В. Основи філософії: Навчальний посібник. - Харків: Право, 2003. - 352 с.
- Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія. Підручник. У 2- ч. Київ: "Альтерпрес", 2002.
- Арутюнов В.Ф. Філософія: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення. – К., КНЕУ, 2001.
- Горлач М.І. Філософія: Підручник. – Харків, 2000.
- Петрушенко В.П. Практикум з філософії: Навчальний посібник. – Новий світ, 2000.
- Волинка Г.І., Гусев В.І., Огородник І.В., Федів Ю.О. Вступ до філософії. – К., 1999.
- Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: Онтологія людини.- Київ: Абрис, 1995.- 335 с.
- Філософія.: Навч. Посіб. / Л.В. Губерський – К.: Вікар, 2006
- Конверський А.Є. Логіка. - К.: ВПЦ “Київський університет”, 2017.- 391с.
- Партико З.В. Логіка. Підручник. –К., В-во Ліра, 2020 -352 с.
- Шепетяк О. М. Логіка. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Олег Шепетяк. – Київ: Фенікс, 2015. – 256 с.
- Кислюк К.В. Філософія. Модульний курс. – Х., 2009
- Аболіна Т. Г., Єрмоленко А. М., Киселева О. О., Малахов В. А. Етичні норми і цінності: проблеми обґрунтування. -- К., 1997.
- Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання. – Чернівці, “Рута”, 2001. – 319 с.

- Рюс, Жаклін. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки /Пер. с фр.-К.: Основи, 1998.
- Human development report. 2005-2023. New York Oxford, Oxford University Press.
- Ювал Харрарі. Людина розумна, Лондон, 2014, перекл. 3 англ. -444 ст.
- Ювал Харрарі. Homo Deus. За лаштунками майбутнього. – Київ, 2018
- Semenov A.M. Philosophy of Modern Education and Global Social Dynamics (The Social – Anthropological Aspect) / A.M. Semenov // International Scientific and Practical Conference “WORLD Science”. – Dubai, 2016. – № 1(5). – Vol. 4. – 2016.
- Semenov Andriy. Anthroposocial modeling and issues of modern human studies // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки. – №13 (334). – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019.
- Семенов А. Антропосоціальне моделювання і глобальна соціальна динаміка.// Політологічні читання імені проф. Б. Яроша: зб. наук. прац.-Луцьк, Вежа, 2020
- Семенов. А. Глобальні виклики до філософії майбутнього.// Evropský filozofický a historický diskurz –т. 7, Вид.2, 2021
- http://www.slideshare.net/metod_1/ss-43423651
- - <https://cabmakassar.org/wp-content/uploads/2020/05/The-Philosophy-Book-DK.pdf>
- -<https://er.nau.edu.ua/items/02f287b9-87c9-47d2-9a83-2faa384980d1>
- https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/7880/1/Lecture_Notes_on_Philosophy_navch_posib.pdf

9. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ САМООЦІНКИ.

1. Глобальне суспільство на межі третього тисячоліття: наявний стан, проблеми, суперечності та перспективи розвитку. Філософія глобалізму як філософія світової інтеграції.
2. Філософія в системі гуманітарної освіти та духовної культури людства.
3. Способи і форми буття філософії. Дефініції філософії.
4. Філософія як спосіб світоосягнення і світовідношення. “Епістемний” та “софійний” способи буття філософії.
5. Компонентна та рівнева структура університетської (академічної) філософії. Етапи становлення та сучасний стан розвитку.

6. Багатовимірність відношень “людина-світ” як предистинація розвитку філософської культури.
7. Відношення “людина-світ” як головна філософсько-світоглядна проблема.
8. Поняття та структура світогляду, його основні історичні типи.
9. Поняття міфології та міфу. Особливості міфологічного світогляду та основна тематика міфів народів світу. Міф у філософії і культурі.
10. Особливості релігійного світогляду. Основні світові і національні релігії. Структура релігії як соціального інституту.
11. Філософський світогляд: його історично-культурні витoki та сучасні інтерпретації.
12. Специфіка предмету філософії та філософського знання.
13. Передумови виникнення і становлення філософії. Міфолого-релігійна, літературна традиції Стародавнього Сходу та античного світу.
14. Головні історичні етапи генези філософської культури.
15. Філософія Стародавнього Сходу VIII-I ст. до н.е. (загальна характеристика).
16. Філософсько-релігійне вчення буддизму.
17. Школи і напрями філософії в давньоіндійській культурі VIII-I ст. до н.е. (веданта, міманса, йога, ньяя, джайнізм та ін.). Основні категорії давньоіндійської філософії.
18. Школи і напрями філософії Стародавнього Китаю VII ст. до н.е. -I-II ст. н.е. (конфуціанство, даосизм, легізм, моїзм та ін.). Основні поняття та категорії давньокитайської філософії.
19. Морально-правова філософія Конфуція і конфуціанців.
20. Загальна характеристика, основні поняття та категорії античної філософії (VII-VI ст. до н.е. — I-III ст. н.е.)
21. Досократична філософія в Греції VII-VI ст. до н.е. (натурфілософія, атомізм, стихійна діалектика).
22. Класична антична філософія (софістика, Сократ і сократичні школи, Емпедокл, Платон).
23. Система філософії та філософія науки Арістотеля.
24. Етико-філософська концепція Епікура.
25. Загальна характеристика елліно-римської філософії (III-I ст. до н.е.) і філософії Стародавнього Риму (I-III ст.). Стоїцизм, скептицизм, еkleктизм, неоплатонізм.
26. Основні ідеї та напрями філософії стоїцизму.
27. Філософсько-етичні концепції в римському стоїцизмі (Л.А.Сенека, М.Аврелій). Етична концепція громадянина.
28. Історико-культурні, релігійні та філософські передумови виникнення і розвитку філософії раннього християнства.
29. Загальна характеристика, основні поняття та категорії філософії середньовіччя.

30. Філософія християнства апологетів II-IV ст.(Тертулліан, Оріген, К.Олександрійський).
31. Кападокійський гурток. Проблемні положення філософії періоду східної і західної патристики(IV-IX ст.).
32. Філософія і теологія періоду європейської схоластики (IX-XIII ст.) С.Брабантський, св.Ансельм, св.Тома, Бонавентура.
33. Арабська філософія середньовіччя (VII-XIII ст.). Аль-Газалі, аль-Фарабі, Ібн Арабі.
34. Концептуальний зміст, основні категорії та поняття філософії європейського Відродження XIV-XVI ст.
35. Ранній Ренесанс в Італії XIV-середини XVст.: антропоцентризм і громадянський гуманізм (М.Пальмієрі, Н.Ніколлі, Дж.Манетті).
36. Філософія Високого Відродження другої половини XV — першої половини XIV ст. (Л.Валла, М.Кузанський, Дж.Мірандола). Флорентійська академія.
37. Основні напрями філософії XVI ст.; філософські ідеї М.Монтеня, Т.Кампанелли, Т.Мора, Дж.Бруно.
38. Філософія християнства періоду Реформації та контрреформації в Європі кінця XV-XVI ст. (У.Цвінглі, М.Лютер, Ж.Кальвін).
39. Особливості філософії Нового часу європейської історії (Ф.Бекон, Р.Декарт, Т.Гоббс, Б.Спіноза).
40. Соціально-філософські, етичні, антропологічні ідеї європейського Просвітництва XVIII ст. (Вольтер, Ж.-Б.-Р. Робіне, К.-А. Гельвецій, А.-Е. Шефтсбері, Г.-Е.Лессінг).
41. Загальна характеристика німецької філософії і романтизму другої половини XVIII - першої половини XIX ст. та їх значення для подальшого розвитку європейської культури.
42. Концептуальний зміст філософської творчості Й.-Г.Фіхте та Ф.-В.-Й. Шеллінга.
43. Система філософії Г.-В.-Ф. Гегеля (“Енциклопедія філософських наук”).
44. Основні питання філософії життя Ф.Ніцше, В.Дільтея, Т.Зіммеля.
45. Питання соціальної структури і соціального розвитку у філософії марксизму (К.Маркс, Ф.Енгельс, Г.Плеханов, В.Ульянов).
46. Російська філософія другої половини XIX - першої половини XX ст. (В.Соловйов, В.Розанов, С.Франк, Л.Шестов). Основні поняття і категорії.
47. Загальна характеристика філософії XX ст. (основні періоди, напрями, представники).
48. Концептуальний зміст та представники основних напрямів світової філософії кінця XIX - першої половини XX ст. (прагматизм, позитивізм, неопозитивізм, неокантіанство, неотомізм, феноменологія, філософська антропологія).
49. Екзистенційна філософія XX ст. (Г.Марсель, М.Хайдеггер, А.Мальро).
50. Фрейдизм (К.Юнг, А.Адлер) та неофрейдизм (К.Хорні, Е.Фромм).

51. Філософія другої половини ХХ ст.(філософія історії, аналітична, комунікативна філософія, філософія науки, філософія техніки).
52. Сучасна світова та європейська філософія (філософія 90-х років ХХ ст.)
53. Загальна характеристика становлення і розвитку вітчизняної філософії (основні етапи, представники, концептуальна спрямованість).
54. Літературно-релігійна традиція періоду Київської Русі як предистинація зародження філософської думки в Україні.
55. Становлення та розвиток академічної філософії в Україні (ХVI-ХVIII ст.). Острозький культурний центр, Києво-Могилянська академія, філософія просвітництва в Україні.
56. Філософські погляди Г.Сковороди та їх значення для розвитку вітчизняної духовної культури.
57. Сучасна українська філософія (90-і роки ХХст.): головні напрями, школи, проблеми.
58. Онтологія в структурі філософської науки. Філософія як запитання до проблеми буття (роботи М.Хайдеггера “Вступ до метафізики”, “Буття і час”).
59. Буття як центральна категорія онтології. Проблема буття в історії філософії (Платон, Арістотель, Т.Аквінський, М.Кузанський, Г.-В. Лейбніц, Г.-В.-Ф. Гегель, В.Соловйов, М.Хайдеггер, Ю.Хабермас).
60. Простір і час як найзагальніші характеристики буття і форми упорядкування дійсності. Філософські та природничо-наукові концепції простору і часу (Г.-В.Лейбніц, А.Енштейн, М.Лобачевський, М.Гулак, В.Вернадський).
61. Соціальне буття, його особливості, структура та основні форми.
62. Буття всезагального, одиничного та особливого. Особливості індивідуального людського буття.
63. Гносеологія як розділ філософського знання.
64. Поняття методології та методу у філософії та теорії пізнання.
65. Особливості форм філософського пізнання. Методологія як специфічна форма філософського пізнання.
66. Наука як пізнавальна діяльність, соціальний інститут та феномен культури.
67. Соціальні проблеми науково-технічного прогресу. Техніка і технології як похідні постіндустріального суспільства. Філософія техніки.
68. Поняття істини та проблема критерію істини в епістемології. Відносна, об’єктивна та абсолютна істини.
69. Проблема істини в історії філософії (Арістотель, Т.Аквінський, Дж.Локк, І.Кант, В.Джемс, Ф.Брентано, К.Апель).
70. Філософський зміст категорії “матерія”.
71. Матерія як предмет філософської рефлексії. Проблема матерії в історії філософії (Арістотель, Ф.Бекон, Й.-Г.Фіхте, М.Хайдеггер, Й.Луман).
72. Свідомість як предмет філософської рефлексії та наукового пізнання.
73. Свідомість як соціокультурний феномен. Віра, воля та інтелект в структурі індивідуальної людської свідомості.

74. Проблема сідомості в історії філософії (Арістотель, Т.Аквінський, Б.Паскаль, Р.Декарт, Ф.-В-Й. Шеллінг, З.Фрейд, Е.Гуссерль, Е.Фромм.)
75. Поняття суспільної свідомості.Форми виразу суспільної свідомості.
76. Свідомість та мова як предмет сучасної комунікативної філософії (М. Рідель, Ю.Хабермас, К.Апель).
77. Спілкування. Основні форми сучасної комунікативної взаємодії.
78. Діяльність: визначення, структура, функції (індивідуально-особистісний та соціально-рольовий аспекти). Проблеми та перспективи перетворюючої діяльності людини.
79. Потреби, мотиви, інтереси в системі діяльності людини. Соціальні потреби, їх сучасна специфіка.
80. Реалізація особистості в діяльнісній структурі суспільства. Поняття “соціального обміну”.
81. Поняття діалектики та метафізики у філософії: історія і сучасність.
82. Категорії і закони діалектики (до- та постмарксистські інтерпретації.)
83. Метафізика: площина її інтеграції в сучасну філософську культуру та освіту.
84. Філософські проблеми людської історії (рушійні сили, головні етапи, ідеї,спрямованість). Філософія історії в контексті розвитку філософської культури.
85. Єдність, діалогічність та багатовимірність культурної історії людства.
86. Поняття культури. Культура як предмет філософської рефлексії. Філософія культури.
87. Громадянське суспільство і держава. Філософські питання державотворення. Теорії соціальної організації, держави і права в історії філософії.
88. Мораль і право як форми соціальної організації і соціальної корекції.
89. Політика та ідеологія як похідні економічного розвитку та складові моделювання соціальної дійсності. Проблема “активності” і “автономності” політико-ідеологічної системи в процесі державотворення в Україні.
90. Людина як суб’єкт-об’єкт пізнання, діяльності та соціальної взаємодії.
91. Людина і простір глобального суспільства. Актуалізація людського життя на межі ХХІ ст.Основні ідеї філософської антропології (А.Гелен, М.Шелер, Г.Плеснер).
92. Людина як предмет філософської рефлексії. Проблема людини в історії філософії (Конфуцій, Сократ, А.Аврелій, Ібн Арабі, М.Фічіно, К.-А.Гельвецій, І.Кант, Ф.Енгельс, Ч.-С.Пірс, А.Камю, В.Бендер).
93. Походження людини і суспільства як філософська проблема.
94. Проблема смерті і безсмертя як довічна проблема онтології людини.
95. Інтегративний характер буття людини на сучасному етапі. Поняття індивіда, індивідуальності, особи, особистості.
96. Проблема самоздійснення (самореалізації) індивідуальності. Мотиваційно- смислові та соціально- регулятивні аспекти.

97. Етика соціальної відповідальності як продукт інтегративного розвитку людини.
98. Зміст і форми головних питань філософії.
99. Філософія в системі духовної культури людства. Філософія і проблема цінностей. Поняття аксіології.
100. Філософське прогнозування. Філософія як гіпотетичне моделювання світу.

9. ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.

Тема 1. Глобальне суспільство: проблеми, суперечності , перспективи розвитку. Філософія та глобалістика.

1. Світ сучасної людини, його багатовимірний, гіпердинамічний та транскордонний характер.
2. Поняття глобального суспільства. Глобальне суспільство і сучасність.
3. Глобальні проблеми цивілізації та “актуалізація” людського життя на межі третього тисячоліття:
 - глобальна екологія;
 - багатовимірність “ядерної” проблеми людства;
 - військово-територіальні, національні, локальні конфлікти;
 - міжнародний тероризм;
 - дитяча смертність;
 - епідеміологічна криза;
 - технологічна та інформативна перевантаженість тощо.
4. Філософія глобалістики як філософія світової інтеграції.

Основні поняття і категорії: світ, світогляд, глобальний, глобальне суспільство, глобальний характер, глобальні проблеми, філософія, філософія глобалістики, інтеграція.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Глобальні проблеми цивілізації: історія і сучасність.
2. Гуманізм, діалог та інтеграція як пріоритетні форми розвитку глобального мислення.

Тема 2. Філософія у структурі сучасного наукового знання, гуманітарної освіти та духовної культури людства. Філософія медичного знання та філософські запити до медичної реальності XXI ст.

1. Філософія як форма духовної культури людства та духовної світотворчості людини. Індивідуальний та субсидіарний характер філософії.
2. Система, систематизація та класифікація сучасної науки. Наукові революції і типи наукової раціональності.
3. Філософія як методологія наукового пізнання та інтегративна функція наукового знання.
4. Філософія в системі сучасної гуманітарної освіти.
5. Філософія та медицина. Біофілософія.

Основні поняття і категорії: духовна культура, духовна світотворчість, філософія, культура, наука, наукове пізнання, наукова революція, методологія, гуманітарна освіта, біофілософія, медична реальність, філософія медицини.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Філософія та наука як ексцентричні форми світоосягнення та світорозуміння. Теоретичний та емпіричний рівні філософії.
2. Соціокультурне призначення філософії. Філософія як квінтесенція культури.
3. Академічна філософія у XXI ст.
4. Філософія медичного знання та філософські запити до медичної реальності XXI ст.

Тема 3/4. Філософсько-методологічні основи формування медичного світогляду та медичної освіти у XXI ст.

1. Поняття та структура світогляду. Світогляд як предмет філософської рефлексії.
2. Основні історичні та локальні типи світогляду.
3. Світоглядні питання сучасної медицини: соціологізація, екологізація технологізація, та гуманізація сучасної медицини.
4. Філософський світогляд, філософське пізнання та критично-раціональне мислення: роль та значення для формування нової методології клінічного мислення сучасного лікаря.

Основні поняття і категорії: світогляд, структура світогляду, історичні, локальні типи, світовідчуття, світосприйняття, світопереживання, світорозуміння та світовідношення, переконання, ідеали, цінності, досвід, мрії, надії, універсалії, міф, міфологія, релігія, філософія, філософські проблеми, філософський світогляд, критично-раціональне мислення, чуттєве пізнання, логічний аналіз, узагальнення, висновки, акциденції та антиципації, досвід, апіорі, апостеріорі, трансформація, прагматичний.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Міф у філософії та культурі.
2. Особливості релігійного світогляду. Релігія як форма індивідуального та соціального світовідношення. Основні світові та національні релігії.
3. Філософське пізнання та критично-раціональне мислення: роль та значення для формування нової методології клінічного мислення сучасного лікаря.

Тема 5. Філософія як запитання до проблеми буття. Зміст і форми головних питань філософії.

1. Філософія як предистинація і похідна світоглядної культури. Способи і форми буття філософії. Дефініції філософії
2. Специфіка та складність предмету філософії, його багатоплощинний та інтегративний характер. Зміст і форми головних питань філософії
3. Системно-комплексний характер взаємовідносин «людина-світ» як предистинація формування нової філософії та ідеології медицини.

Основні поняття і категорії: предмет філософії, дефініція, хорологічний, хронологічний, епістемність, софійність, раціоналізм, ірраціоналізм, філософська ідея, філософське вчення, філософська школа,

філософська течія, філософський напрям, філософське запитання, онтологія, гносеологія, антропологія, фізика, метафізика, діалектика, синергетика, антропокосмос, поліфонічність, діалогізм, гуманізм, прагматизм.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Відношення “людина-світ” як головна філософсько-світоглядна проблема.
2. Філософія як спосіб світорозуміння і світовідношення, моделювання власної індивідуальності: роль та значення для медичної теорії та практики.
3. Основні, проблеми, пріоритети і рівні сучасної філософії. Поліфонічність, діалогізм, гуманізм та прагматизм філософської культури сьогодення.

Тема 5/1. Історія філософії та медицина. Основні історичні етапи розвитку філософії та їх значення у формуванні сучасної системи освіти, духовної культури людства та медичної теорії і практики.

1. Філософія та медицина в історичній ретроспективі: загальне, одиничне та предметно-специфічне в динаміці історичного розвитку.
2. Філософія та медицина Стародавнього Сходу й античного світу.
3. Філософія християнства. Західна та східна патристика. Європейська та арабська середньовічна філософія та медицина.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень- презентацій:

1. Соціально -етичне вчення Конфуція.
2. Філософсько-релігійне вчення буддизму.
3. Людина в духовних практиках школи йогінів: історія та сучасність.
4. Філософія медицини Гіппократа.
5. Філософія медицини Авіценни.

Тема 5/2. Історія філософії та медицина. Основні історичні етапи розвитку філософії та їх значення у формуванні сучасної системи освіти, духовної культури людства та медичної теорії і практики.

1. Нові форми, методи та принципи медицини та філософського осмислення людини у філософії Відродження та Нового часу.

2. Романтизм та Просвітництво у Європі. Німецька філософія кінця XVIII - першої половини XIX ст.

3. Філософія, медицина та наука у XX ст.

Основні поняття і категорії: антропологічний, антропосоціальний, полікультурний, міфологія, релігія, історико-філософська епоха, історико-філософський період, дискретний, континуальний, античний, натурфілософія, космоцентризм, космос, хаос, атом, "апейрон", грецька класика, софістика, майєвтика, ейдос, перипатетики, логіка, топіка, ентелехія, еллінізм, стоїцизм, еkleктицизм, скептицизм, неоплатонізм. філософія середньовіччя, філософія християнства, апологетика, патристика, схоластика, теологія, теософія, теоцентризм, субстанційний модус, гріхопадіння, спасіння, благодать, Бог, Каролінгський та Оттонівський ренесанси, арабська філософія, мусульманство, маджаліс, Відродження, Ренесанс, Дученто, Треченто, Кватроченто, Чінквеченто, гуманізм, антропоцентризм, індивідуальність, "громадянський гуманізм" та "громадянська етика", ірраціоналізм, містика, реформація, контрреформація, Новий час, Просвітництво, філософсько-методологічна революція, раціональна методологія, емпіризм, механіцизм, суб'єктивізм, сенсуалізм, соліпсизм, соціальна утопія, українська філософія, українська культура, канонічна філософія, філософія людини та філософія історії, філософія серця, романтизм, суб'єктивна істина, "річ у собі", трансцендентний, трансцендентальний, "чистий" розум, розсудок, агностицизм, діалектична логіка, діалектичний метод, закони, категорії діалектики, феноменологія духу, діалектичний та історичний матеріалізм, неомарксизм, прагматизм, неопозитивізм, постпозитивізм, філософія науки, філософія життя, філософська антропологія, неотомізм, неокантіанство, феноменологія та аксіологія.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень- презентацій:

1. Філософія медицини Парацельса.

2. Новий Час та нове розуміння природи людини та її здоров'я у XVII – XIX ст.

3. Філософія серця та розуміння природи людини в українській духовній культурі XVII - XIX ст.:

Тема 6/1. Фундаментальні принципи теорії та структури філософського знання в системі медичної освіти та культури. Гносеологія як розділ філософського знання: роль та значення для медичної теорії та практики.

1. Актуальність проблеми пізнання у філософії і науці : історія та сучасність. Гносеологія в структурі філософської освіти та культури.
2. Пізнання як об'єкт критично-раціональної рефлексії. Багатовимірність проблеми пізнання в історії філософії (Арістотель, А.Аврелій, св.Ансельм, М.Кузанський, Л.да Вінчі, Ф.Бекон, Б.Паскаль, Дж.Берклі, Дж. Толанд, І.Кант, Й.-Г.Фіхте, М.Бердяєв, В.Джемс, Е.Гуссерль, Г.Хакен).
3. Інтегративний, діалогічний і релятивний характер пізнавального процесу.
4. Поняття методології та методу. Методи наукового пізнання. Особливості філософських форм пізнання.
5. Проблема і теорії істини у філософії, медицині та науці. Агностицизм, його історичні форми.
6. Наука як пізнавальна діяльність, соціальний інститут та феномен культури. Класифікація наук.

Основні поняття і категорії: гносеологія, методологія, метод, істина, релятивність, інтегративність, діалогічність, віра, досвід, пізнання, пізнавальна діяльність, наука, емпіризм, сенсуалізм, раціоналізм, догматизм

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Антропосоціальна природа пізнання. Пізнання та самопізнання.
2. Творчість та інтуїція, витлумачення та розуміння у медичній теорії та практиці.

Тема 6/2. Онтологія в системі філософської освіти. Буття як центральна категорія онтології. Диференціація проблеми буття у сучасній медичній науці.

1. Онтологія в системі філософської освіти та в контексті філософської культури. Поняття буття. Філософська категорія буття. Буття як центральна категорія онтології. Буття і небуття. Суцце і несущце.

2. Диференціація проблеми буття. Характеристика основних форм і феноменів буття: значення та роль для сучасної медичної науки.
3. Поняття простору і часу, руху і розвитку у філософському та природничо-науковому пізнанні.
4. Рух як відображення субстанційності та єдності простору і часу. Рух і розвиток. Філософський зміст категорії “розвиток”, раціональні та ірраціональні інтерпретації
5. Простір і час як форми упорядкування дійсності: історія, теорія, практика.
6. Соціальне буття: соціальний простір та соціальний рух. Поняття антропосоціального простору. Соціально-історичний простір і час. Поняття “соціальної реальності”.
6. Критерії та основні форми розвитку. Поняття генези, прогресу, регресу, еволюції, революції. Теорії інтенціональності руху і розвитку: роль та значення для медичної теорії та практики.

Основні поняття і категорії: онтологія, буття, небуття, суще, несуще, форми та феномени буття, діалектика, метафізика, онтологічна диференціація, нелінійна динаміка, складні системи, синергетика, простір, час, рух, розвиток, антропосоціальний простір, субстанційна єдність, інтенціональність, генеза, прогрес, регрес, еволюція, революція.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Поняття “діалектика” та “метафізика” у філософії. Категорії та закони діалектики. Площина інтеграції діалектики та метафізики в теорію медичної освіти та сучасну медичну практику.
2. Буття і небуття в сучасній синергетичній динаміці складних систем (П.Шустер, А.Мюллер, П.Грассберг). Поняття нелінійного мислення та розвитку.
3. Філософія життя, біофілософія та біоетика у складних наукових системах XXI століття.
4. Проблеми еволюції та революції в теорії філософії, науки та медицини.

Тема 7. Свідомість як предмет філософської рефлексії та медичних досліджень.

1. Свідомість як суб’єкт-об’єкт пізнання, діяльності, творчості.
2. Свідомість як предмет філософської рефлексії. Проблема свідомості в історії філософії (Геракліт, Арістотель, св.Тома, Р.Декарт, П.-А.Гольбах,

І.Кант, В.Соловйов, В.Джемс, К.Хорні, І.Кон). Концепції і теорії свідомості в сучасній соціогуманітарній науці.

3. Поняття структури свідомості. Проблемність експлікації, ідентифікації та самоідентифікації свідомості.

4. Поняття суспільної свідомості. Форми виразу суспільної свідомості.

5. Філософія свідомості та медицина. Свобода волі та свобода вибору у філософії та медицині:: сутнісний та оціночний аспекти.

Основні поняття і категорії: свідомість, несвідоме, підсвідомість, структура свідомості, самосвідомість, потреби, мотиви, інтереси, експлікація, ідентифікація, та самоідентифікації свідомості, суспільна свідомість, суспільна психологія, ідеологія, соціальна корекція.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Діяльнісні та комунікативні аспекти свідомості.

2. Концепції і теорії свідомості в сучасній соціогуманітарній науці.

3. Мораль і право як форми соціальної організації та соціальної корекції: роль та значення для медичної теорії та практики.

Тема8. Філософський зміст категорії “матерія”. Матерія як об’єкт філософського та медичного дослідження.

1.Матерія як об’єкт логіко-філософського, та науково-медичного дослідження.

2. Проблеми та концепції «живої» та «неживої» матерії, їх значення для сучасної науки у цілому та медичної галузі, зокрема.

3. Системність, упорядкованість та самоорганізація матерії. Рівні диференціації і структурність матеріальних систем.

Основні поняття і категорії: матерія, матеріальні системи, субстанційність, системність, самоорганізація матерії, матеріальні форми руху, інтегративність матерії, прогностичний.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Матерія як субстанція. Філософські пошуки субстанційності матерії в історії філософії (античний атомізм, Арістотель, П.Абеляр, П.Помпонаці,

Ф.Бекон, К.-А.Гельвецій, Л.Фейєрбах, В.Ульянов, Дж. Марголіс, А.Мальро, Г.Хакен).

2. Специфіка антропосоціальних форм руху матерії. Інтегративний характер матеріального світу.

3. Прогностичні виміри і моделювання матеріальних систем.

Тема 9. Аксіологія та еволюція свідомості: значення та роль для медичної теорії та практики.

1. Ціннісна проблематика в контексті еволюційної епістемології та еволюційної етики

2. Соціальні формули та стереотипи: досвід та перспективи оціночних стандартів.

3. Біоетика, етика геномних досліджень та етика соціальної відповідальності в сучасній філософії та медицині.

Основні поняття і категорії: цінності, аксіологія, гуманітарна традиція, діалогічність, інтегративність, поліфонічність, структурно-смілова модель, еволюційна етика, гуманізм, глобальне мислення, свобода волі, свобода вибору, соціальні формули, соціальні стандарти, соціальні стереотипи, біоетика, етика геномних досліджень та етика соціальної відповідальності.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Утвердження аксіології як логіко-філософського дослідження проблеми цінностей в гуманітарній традиції другої половини ХХ ст.

2. Гуманізм, діалог та інтеграція як перспективні форми розвитку глобального мислення.

3. Свобода волі та свобода вибору в системі ціннісних орієнтацій особистості: особливості структурування в медичній теорії та практиці.

4. Етико-моральні принципи та пріоритети у прийнятті лікарського рішення (аборт, евтаназія, стерилізація): «За» і «Проти».

5. Релігійні вірування та переконання в медичній практиці в Україні: правові, громадянські, особистісні та фахові аспекти.

Тема 10. Моделювання та прогнозування у філософії та медицині. Філософія як гіпотетичне моделювання світу. Пошукова медицина та перспективне моделювання медичної реальності.

1. Лінійна та нелінійна моделі наукового пошуку. Раціональне та ірраціональне у прогностичних філософських, наукових та медичних системах XXI століття.
2. Філософське прогнозування. Філософія як гіпотетичне моделювання світу.
3. Філософія медицини та перспективне моделювання майбутнього: когнітивний і ціннісний аспекти

Основні поняття і категорії: філософська творчість, філософія медицини, перспективне моделювання, когнітивний, філософське прогнозування та моделювання, футурологія, прогностика, універсум, гіпотетичний, акциденція, антиципація.

Тематика реферативних (фіксованих) повідомлень:

1. Пошукова медицина та перспективне моделювання медичної реальності.
2. Діалогічність, інтегративність, поліфонічність філософської культури сьогодення як відображення сучасних цивілізаційних процесів та прогностична побудова майбутнього.

Матеріали до практичних занять:

Глобальні виклики до філософії майбутнього.

«Філософія по суті несвоєчасна, належить до тих небагатьох речей, доля яких – ніколи не отримати відгомін у змінному «сьогодні», та й ніколи не наважитись на це. Там де це відбувається, де філософія стає модою, там або ж немає істинної філософії, або ж вона витлумачується фальшиво і використовується для якихось чужих їй цілей повсякденності.»

1. Чому і про що мовчить філософія ?

Філософія завжди є не співзвучною часу, а навпаки, задає часу свої виміри - ці відомі слова видатного німецького філософа М. Хайдеггера, вимовлені у середині ХХ ст. зберігають актуальність щодо сутності та змісту субстанційності філософії і у наш час. Традиційне витлумачення двох головних історичних форм панування філософії – філософії як академічної університетської дисципліни та філософії як способу світосприйняття і світовідношення певною мірою окреслило і дихотомію співіснування та розвитку таких форм. Парадокс, але введення філософії - з часів ранніх середньовічних університетів - у класичний контекст університетського освітнього модуля завдало чимало питань щодо живого та гнучкого характеру самої філософії.

По-перше, з огляду на «академізм» освіти – від епохи раннього Модерну до середини ХХ ст, філософський дискурс в головному був зведений до апріорно лінійного, здебільш наукового обґрунтування феноменів буттєвості. Вже у передмові до «Феноменології духу» Г. Гегель писав: «Моїм наміром було сприяти наближенню філософії до форми науки – до тієї мети, досягнувши якої, вона могла б відмовитись від свого імені любові до знання і бути дійсно знанням. Внутрішня необхідність того, щоб знання було наукою, полягає у його природі і задовільне пояснення цьому дається тільки у викладі самої філософії» // «Феноменологія духу». А на світанку ХХ ст. Е. Гуссерль зазначив, що «Із самого початку свого виникнення філософія виступала з домаганням бути строгою наукою і при цьому такою, що задовольняла б найвищі теоретичні потреби, і в етично-релігійному відношенні робила б можливою життя, що керувалось би чистими нормами розуму. Це домагання поставало то з більшою, то з меншою енергією, але ніколи не зникало...» // «Логічні дослідження».

По-друге, позиціонування філософії як першооснови, онтологічно-засадничої гуманітарної практики щодо усіх форм та феноменів буття дозволило їй у запитувати з приводу самих запитань у самої себе-тобто метафілософствувати. В роботі «Шляхи до співбесіди» М. Хайдеггер сформулював це у наступний спосіб: «Філософію переоцінюють, очікуючи від неї безпосередньої користі. Філософію недооцінюють, знаходячи у ній, але лише у «абстрактному»... вигляді, все те ж саме, те, у чому і без того встигло цілком чуттєво переконатись на досвіді наше спілкування з речами. Проте істинно філософське знання ніколи не буває якоюсь запізнілою добавкою гранично всезагальних уявлень до вже існуючого суцього...» // «Шляхи до співбесіди».

Трансформація фундаменталізму у класичній ортодоксальній метафізично-онтологічній філософській парадигмі, яка мала місце наприкінці епохи модерну викликала до життя нові (хоча доволі часто неапробовані та непідтверджені) напрямки та обрії філософського дискурсу. Гуссерлівське прагнення «чистої філософії», себто «чистої свідомості»

через століття змінюється новим гаслом - «наблизити філософію до практики!» Це гасло, проголошене в епоху третьої глобальної світоглядної революції (80-90 рр. ХХ ст.- початок 00-х років ХХІ ст.) видавалось певним прагматичним постулатом конструювання нової філософії. Проте, що власне окреслив цей девіз? І чи виявилось це під силу – створити постмодерний синкретичний, чи швидше інтегративний модуль релігії, філософії, науки та практики? Певна латентність висновків та відповідей на ці питання прихована у сприйнятті, розумінні, витлумаченні та трансформації самого поняття та смислоутворення «сучасна філософія».

При визначеній доступності і, навіть, можливості експлікації сучасної гуманітарної науки в її стандартно диференційованих дисциплінах – «сучасна соціологія, психологія, релігієзнавство», «новітня історія чи ж історія Новітнього часу», - питання щодо сучасної філософії є значно складнішим, оскільки потребує розуміння та характеристики сучасного мислення, сучасного світорозуміння та світовідношення, принципів та властивостей філософського самоаналізу у новому транскордонному, гіпердинамічному світі. У більшості наукових програм, в університетській освіті досить «обережно», навіть «сором'язливо» йдеться за сучасну філософію. Радше зустрічається контекст філософії 20 ст., або ж, у кращому випадку, другої половини 20ст., яка чомусь витлумачується, як сучасна. Філософія сьогодення (вона ж сучасна філософія) – це, передусім та система інтегративного та інтерактивного осмислення дійсності, яка відтворює «дух та поступ» теперішності: іншими словами – та філософія, яка співзвучна нам у просторі і часі. І, це, аж ніяк на філософія початку, середини чи навіть кінця 20 ст. Світ–транскордонний, гіпердинамічний, багатовимірний та полівекторний. Ми живемо у феноменальну епоху феноменальних парадоксів: розробили і втілюємо технології майбутнього не маючи відповіді (можливості вийти з формату кантівської трансцендентності) щодо фундаментальних засад свого минулого. Жодна з концепцій світотворення не є на даний час аксіомою, відповідно не може бути ні предистинацією ні похідною для моделі світотворення. Новітня історія цивілізації виокремила і відповідну об'ємну площину новітніх антропосоціальних питань та проблем. Цивілізаційний простір і час, який видавався (та й радше витлумачився як константа) зазнав видозмін як у сутнісному, так і в оціночному аспектах, свідченням чого є:

-інтеграція та реінтеграція спільнот та кордонів (від видозміни Старого світу та утворення ЄС до деколонізації та неконтрольованих економічних, політичних, релігійних внутрішніх та зовнішніх міграцій)

-трансформація світу як системи (від руйнування біполярності та дихотомічності світових систем до нової геополітичної карти світу, утворення новітніх економіко-політичних, військових та територіальних об'єднань)

-сутнісна та оціночна видозміна часу історії та цивілізацій (від еволюційно-ієрархічних моделей світоустрою до нелінійних феноменів порядку та хаосу, синергетики тощо)

-гіпердинаміка та транскордонність сучасного світу (від моновимірності та лінійності простору і часу до феноменів інформаційної та постінформаційної цивілізації, співіснування світоглядних та інструментальних цінностей)

- тотальна взаємоприсутність та взаємодоповнюваність фундаментально різних форм людського буття, свідомості та культури (релігія, філософія, наука, практика). Власне це і окреслив у своїй роботі «21 урок для 21 століття» Ювал Харарі : «Людство втрачає віру в ліберальну оповідь, що домінувала в глобальній політиці впродовж останніх десятиліть, саме тоді, коли поєднання біо-й інформаційних технологій висуває нам найбільші виклики, з якими людство стикалось будь-коли.» // «21 урок для 21 століття».

2. Обрії та перспективи філософія майбутнього.

З огляду на вищевикладене, можливо сформулювати перелік питань до тієї парадигми філософії, яку ми можемо спробувати змодельовати, а саме: чи є трансцендентність філософії є однією з найважливіших ознак її дієвості та дійсності ? чи існує потреба у кардинальній реконструкції академічної філософської традиції і чи потрібно взагалі намагатись «корегувати» філософську думку, філософські напрямки та її предметність? яке співвідношення гармонійно з'єднає класичний курс метафізики та філософію техніки і технологій, онтологію та філософську глобалістику, гносеологію та біофілософію, етику геномних досліджень та етику соціальної відповідальності? Зрештою, чи можливо позиціонувати філософію гуманізму як філософію світової інтеграції і який антропосоціальний вимір сучасної прагматичної філософії? Чимале коло питань виокремлюється і у відношенні філософської методології та філософії науки, системності та свободи академічної філософії, філософського моделювання та філософської прогностики.

Філософствування сьогодні постає як пошук нових, більш ефективних шляхів інтерпретації, конкретизації абстрактних уявлень, понять, як передумова відходу від спроб прямої екстраполяції складеного раніше знання на нові явища. Філософствування як форма руху в сфері всезагального не може вирішувати завдання синтезу, пошуку його міри, не конкретизуючи результати свого дослідження, не залучаючи до цього процесу інші науки, які насамперед мають своїм предметом сферу людської реальності. Філософії взагалі, і філософії сьогодення, зокрема, не властиво і не може бути властиво ідейне, соціальне обґрунтування як керівництво до дії, їй не притаманні абсолютистські формули соціальної прагматики і утопії. І все ж саме за нею зберігається місце континуальної і, разом з тим, партикулярної традиції руху, світопереживання і світоосягнення, площини співіставлення і сумніву, раціонального і ірраціонального. Сучасна філософія намагається втримати та відтворити фундаментальні, глибинні засади антропного принципу. Ще в середині ХХ ст. Мішель Фуко в роботі «Слова і речі» відзначив: «Той спосіб у який людина утвердилася в сучасній

думці, дозволяє їй грати дві ролі: вона водночас лягає в основу всіх позитивностей і присутня-хоч не можна сказати, що вона там у привілейованому становищі, - у складі всіх емпіричних речей...”//“Слова і речі”. Разом тим, людина, як складна система суб’єкт-об’єктної приналежності до світу, як передумова і, разом з тим, похідна світотворчості залишається одним з найбільш змістовних об’єктів філософської рефлексії. Проте, ще на світанку “філософії життя” Фрідріх Ніцше в роботі “Людське, занадто людське” застерігав: “Всі філософи мають той загальний недолік, що вони виходять з сучасної людини і намагаються дістатись до мети за допомогою аналізу останньої. Мимовільно перед ними постає “людина” взагалі, як де-яка aeterna veritas, як незмінне у загальному потоці, як надійне мірило речей. Проте, все, що філософ висловлює про людину, є, по суті, не чим іншим, як свідченням про людину досить обмеженого проміжку часу...” //“Людське, занадто людське”.

Разом з тим, теперішнє аж ніяк неможливо розглядати лише крізь призму історичного минулого, віддаленого історичного досвіду, соціокультурного простору і часу. Світ набуває новітніх нелінійних, синергетичних ознак трансформації і видозмінюється значно швидше (у певних сферах – в геометричній прогресії), аніж ми про це мислимо та дискутуємо. Глобальні виклики до життя, та, відповідно, глобальні виклики до філософії майбутнього детерміновані власне трансформованим, транскордонним та гіпердинамічним світом сучасної людини. Феномени «глобального мислення», «глобальних стратегій», «геополітики» екстраполюють раніше складені смисли та сенси на новітні форми, формули та стилі життєпроявів та життєтворчості.

Філософія сьогодення, себто -сучасна філософія є загалом, з одного боку, паритетною формулою наукових систем новітньої історії, з іншої - гіпотетичним пріоритетом сучасної соціальної прагматики. У сучасній філософії спостерігається тенденція до багатовимірності суб’єкта-об’єкта філософського аналізу та дискурсу, до відходу від витлумачення функції філософії як методу опису, експлікації та надання дефініцій явищам, процесам і станам. Безсумнівно, що трансформація глобального суспільства була обумовлена (та й, у свою чергу, обумовлювала) необхідністю нової методології дослідження людської реальності, яка була б відмінна від методології редукції суспільства до особистості та від редукції особистості долюбих форм цілого. Більш того ось уже упродовж трьох десятиліть новітньої геополітичної історії філософська думка, філософська рефлексія видається чи не єдиним зусиллям інтегративного, інтерактивного та транскордонного світотворення людини. Світотворення, яке “підживлює” людину феноменами духовного світоосягнення: вірою, надією, любов’ю. Саме ці феномени буття людини, духовні вправи, як вдало відзначив П’єр Адо в “Духовних вправах і античній філософії” призводять до “трансформації світобачення і до перетворення особистості...ці вправи є творінням не тільки думки, а й усієї психіки індивіда...”//“Духовні вправи і антична філософія”. Процес такого світоосягнення протікає в різних

площинах самовизначення людини: від ідентифікації особистості до складних систем моделювання фізичної і антропосоціальної реальності, від конструювання власного «Я» до переосмислення та переформатування того, що складає власне «людське» у людині. Сферою аналізу стають не абстрактні моральні ідоли і ідеали, а те, як сучасна людина самовизначається у соціо- і техногенному світі, де сам світ видається не єдиною компіляцією уявлень про нього, а змістовно диференціюється на світ речей, явищ, подій, природи, техніки, культури, Божественний світ і т.п.

3. Філософія гуманізму як філософія світової інтеграції.

Запитувальний характер філософії це не лише спроба ідентифікувати площину чи виміри неосяжного, окреслену М. Хайдеггером у фундаментальній світожиттєвій парадигмі у «Вступі до метафізики» : «Чому є все суще, а не, навпаки, ніщо ?» Запитувальний характер філософії це також спроба структурувати та впорядкувати еkleктичність сучасного світу людини, її типологію світовідношення та свободопрояви, оскільки за влучним виразом Леоніда Столовича «Філософія-як феномен культури...-драма з усе більшим числом діючих осіб, і, нескінченна унікальність кожного філософа розкривається і має філософський смисл тільки в одночасності та у взаєморозумінні філософських систем, ідей, одкровенень»././ «Про системний плюралізм у філософії».

Сучасний світ, як ніколи, вимагає подолання моновимірності, механіцизму і закликає до осмислення нових універсалій людського існування, де однією з найважливіших є формула глобального гуманістичного буття людини. Ще у 1974 році академік А.Сахаров у статті “Світ через півстоліття” писав, що одним з найбільш актуальних “надзавдань” є завдання здолати суперечності та диспропорції у загальноантропологічній, цивілізаційній перспективі. “Я вірю, що людство віднайде розумне рішення складного завдання здійснення величезного, необхідного і невідворотнього прогресу із збереженням людського в людині та природного в природі”. На рівні глобального суспільства, у щорічній доповіді ООН про розвиток людини “Human Development Report” тема глобальних видозмін та відповідних трансформацій життя людини є однією з найбільш вагомих та дискусійних. Зокрема, цьому присвячені Доповіді за 2014 рік «Забезпечення стійкого прогресу людства :зменшення вразливості та формування життестійкості», 2015 рік «Праця задля людського розвитку», 2016 рік « Людський розвиток для усіх і для кожного», 2018 рік «Індекси та індикатори людського розвитку. Оновленні статистичні дані за 2018 рік», 2019 рік «За кордонами рівня доходів і середніх показників сьогодення: нерівність у людському розвитку у XXI ст.»

[Прим. – Доповідь про розвиток людини – один з серії новітніх документів які публікуються Програмою розвитку ООН з 1990 року і є незалежним аналітичним документом щодо глобальних показників розвитку людини. Дет. див. : <http://hdr.undp.org/>]. Безсумнівною константою цих інформаційно-аналітичних описів є емпіричний матеріал, що складає

фундаментальну частину Доповідей (зокрема – показник Індексу людського розвитку) і базується на об'єктивних даних статистики та досліджень територій та культур. Однак увагу привертає і власне філософсько-аналітична, категорійна складова Доповідей, яка оперує категоріями філософсько-антропологічного та морально-етичного паритету- «гідність», «самовизначення», «достойний рівень життя», «потенціал та можливість для усіх індивідів», «толерантність», «віротерпимість», «рівновеликість», «діалогічність» тощо. Йдеться, власне, за те, що проблеми самоідентифікації, соціальної рівності і рівноваги, внутрішніх джерел розвитку є і пріоритетами гуманістичної антропології, що утримують мобільну систему антропосоціального моделювання та громадянської практики. Людський розвиток, окрім усього - це також розвиток свободи людини в її наявності та перспективі реалізації. І можливо, те, що в структурі академічної філософії особливу значущість набувають прогностичні аспекти філософії людини є своєрідним випереджальним відображенням конструктивізму людини майбутньої як сучасника, людини вільної в своїй власній долі і виборі співпричетному долі людства загалом.

Світ людини надзвичайно тонкий і чутливий, прагматичний і конкретний, раціональний та ірраціональний водночас. Проте і сама людина є частиною цього світу, а значить, частиною відкритою і незавершеною в майбутньому. Людина не є закінченою істотою, а належить до всіх змін, пов'язаних з законами еволюції. Сьогодні вона не та, що була у минулому і в майбутньому вона буде не така, як сьогодні. Філософія майбутнього, у своїй метафілософській транскрипції виокремлює запити до людини майбутнього в її становленні, пошуку, життєтворчості та перспективі. Філософія майбутнього – це усвідомлення відповідальності за історію, теперішнє та прийдешнє, це унікальна можливість пошуку та відтворення нової глобальної гуманістичної формули життя людини, суспільства, цивілізації.

Філософія людини та антропний принцип у сучасній освіті.

У системі координат сучасної соціокультурної реальності філософія у своїх академічних, пріоритетних і перспективних формах (від історії філософії і філософії науки до філософської глобалістики, філософської прогностики, етичних питань біо- та соціофілософії) є певним фундаментом загальних засад науки про людину, життя людини і самого звернення до Людини. Більш того, ось уже протягом десятиріч новітньої геополітичної історії філософська думка, філософська рефлексія видається чи не єдиним зусиллям інтегративного, інтерактивного та транскордонного світотворення людини. Світотворення, яке “підживлює” людину феноменами духовного

світоосягнення: вірою, надією, любов'ю. Процес такого світоосягнення протікає в різних площинах самовизначення людини: від ідентифікації особистості до складних систем моделювання фізичної і антропосоціальної реальності.

Філософські проблеми освіти і концептуальні питання утвердження формули перманентної, у тому числі філософської освіти в сучасному транскордонному, гіпердинамічному світі є взаємодоповнюваними та взаємоінтегрованими темами. Вони є можливими для впровадження в загальну схему соціальної практики і соціальної прогностики лише в системній сукупності. На різних рівнях соціально - антропої диференціації ці проблемні питання динамічно взаємопов'язані з тенденціями глобалізації сучасного світу і, водночас, із завданням розвитку людського в людині, з розвитком громадянської культури - з проєкцією на створення синтетичних соціально-орієнтованих і особистісних форм буття людини. Разом з тим, завдання трансформації і моделювання сучасної соціогуманітарної освіти досить складне для вирішення в обмежених часових і просторових кордонах. Глобальна соціальна динаміка, яка змінює відносно стійкі позиції традиціоналізму (цілісність формули політичної структури світу, внутрішню системність соціально-економічних параметрів розвитку регіонів і зон, загальновизначеність цивілізаційних пріоритетів і структур державного будівництва з відповідними партикулярними традиціями, стійкість позицій національних і релігійних культур та інш.) видозмінює і відповідні схеми і формули освітньої традиції.

Соціально-історичні форми організації суспільних утворень виокремили сьогодні полемічні питання конструювання самих принципів соціально-антропої засад гуманітарної освіти. Свідченням цьому є сама новітня історія цивілізації (геополітична, постіндустріальна, постмодерністська, інформаційна тощо), позначена, з одного боку, загальною тенденцією глобалізації, з іншого - черговими спалахами внутрішніх, регіональних, міждержавних проблем і протиріч. Цю проблему досить точно на мій погляд визначив відомий польський політолог, філософ і економіст Гжегож Колодко: "Якісне зростання можна розглядати як лінійний процес, чого не можна сказати про соціально-економічний розвиток. Характер останнього істотно міняється в епоху глобалізації та вибуху інформаційних технологій... Сучасна модель розвитку в перспективі буде мінятися, а услід за цим будуть еволюціонувати також інструменти вимірювання рівня розвитку суспільства. Вони більше будуть брати до уваги якість людського капіталу, стан природного середовища, доступ до благ культури і природи, щільність розселення в міських поселеннях і інші чинники..." // «Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн.»

Саме істотні ознаки трансформації глобальної соціальної динаміки ініціюють подвійну резолюцію відносно процесу соціально-антропої моделювання: з одного боку, йдеться за пролонгацію принципів гуманістичної моралі та етики соціальної відповідальності, відхилення

практики цілераціональності, орієнтації на ефективність і технічний, економічно-фінансовий результат, з іншого боку, - про втілення освітніх форм в загальну схему соціальної практики. Ось чому на різних рівнях соціальної прогностики доцільно констатувати потребу в створенні нових синтетичних методологій дослідження соціально-антропної структури глобальної соціальної динаміки та іманентної їй освітньої парадигми.

Необхідність в створенні актуальних нових методологій дослідження людської реальності дійсно існує. Методології або методологій, які хоч би в загальних основах "відкривали" б закриту систему традиційної когнітивної антропології, відрізнялися б від консервативних позицій редукції загального до одиничного, соціального до особистісно-орієнтованого або навпаки. Особливо відчутна ця потреба в країнах з перехідним статусом соціально-економічного розвитку. Відповідно складними для вирішення видаються принципові схеми філософської освіти з їх практичної, прагматичної спрямованістю та спрощеністю щодо сенсу життя сучасної людини.

Насправді, за всім цим проглядається і більш глибокий конфлікт, - конфлікт на рівні світу людини, її свідомості, цінностей, домагань і потреб. Сферою аналізу стають не абстрактні моральні ідоли і ідеали, а те, як сучасна людина самовизначається у соціо- і техногенному світі, де сам світ видається не єдиною компіляцією уявлень про нього, а змістовно диференціюється на світ речей, явищ, подій, природи, техніки, культури, Божественний світ і т.п. І тут, на мій погляд, багатоплановість, багаторівневість онтології людини визначається не стільки просторовими і предметними характеристиками світу, скільки специфікою свідомості що його сприймає і самосвідомості, що ідентифікує цей світ з власним "Я", "Я"-концепцією особистості. Традиційне "Що є людина?" ймовірно, повинно звучати в сучасній трансформації "Які дійсні параметри самовизначення людини?"

У сучасній філософсько-освітній парадигмі гуманізм як і раніше наділений певними еталонами загальнолюдського характеру з тенденцією (в антропосоціальному плані) до загальнолюдської інтеграції: альтруїзмом, свободою волі і вибору, освітою і культурою, соціальною та релігійною толерантністю, любов'ю до людини. Причому такий тип інтегрування передбачає розуміння спорідненості людини, природи, суспільства, Бога. У той же час, свобода, альтруїзм, віротерпимість, діалог динамічно реставрують модель самої людини, виконуючи етико-естетичні, ціннісно-орієнтаційні і регулятивні функції. Конструктивізм такого гуманізму полягає саме в тому, що він передбачає дійсність і дієвість автономного і суверенного суб'єкта з особливою організацією життя і творчості, виключно йому властивими прагненнями, переживаннями, мотивами, інтересами, емоційними і вольовими виявами. А це, в свою чергу, і є прерогатива філософії людини в філософському континуумі та універсумі сучасної освітньої парадигми.

Насправді, філософія людини не є встановленою і визначеною домінантою навчання людини про людину. Її раніше векторна спрямованість (в площині трансформації соціокультурного життя соціальних систем і спільнот), катафотичний пафос (в обґрунтуванні соціальних домінант) змінилися зверненням до власних науково-методологічних і етичних начал, до загальноутворюючих, системних, онтологічних та антропних конструктів людини, що перебуває і людини що формується. Філософії, взагалі, і філософії людини, зокрема, не властиво і не може бути властиво ідейне, соціальне обґрунтування як керівництво до дії, їй не притаманні абсолютистські формули соціальної прагматики і утопії. І все ж саме за нею зберігається місце континуальної і, разом з тим, партикулярної традиції руху, світопереживання і світоосягнення, площини співпоставлення і сумніву, раціонального і ірраціонального. І видимим результатом такого руху, на мій погляд, є зміна антропоцентричної парадигми системною формулою: Природа-Людина-Суспільство-Бог, де всі онтологічні складові вперше представляються людині не в якості ієрархічно узгоджувальних пріоритетів, а як паритетні основи онтології людини і світу.

Людина, як складна система суб'єкт-об'єктної приналежності до світу, як передумова і, разом з тим, похідна світотворчості залишається найбільш змістовним об'єктом філософської рефлексії. У різних формах подібна змістовність відбивалася в "філософії життя" Ф.Ніцше і Г.Зіммеля, філософської антропології Г.Плеснера і, особливо, М.Шелера, релігійної Г. Хенгстенберга, культурної антропології Е. Ротхакера, гуманістичної філософії М. Гайдеггера, Г. Маркузе, сучасній біо-та соціофілософії. Однак, ще на світанку "філософії життя" Фрідріх Ніцше в роботі "Людське, занадто людське" застерігав: "Всі філософи мають той загальний недолік, що вони виходять з сучасної людини і намагаються дістатись до мети за допомогою аналізу останньої. Мимовільно перед ними постає "людина" взагалі, як де-яка *aeterna veritas*, як незмінне у загальному потоці, як надійне мірило речей. Проте, все, що філософ висловлює про людину, є, по суті, не чим іншим, як свідченням про людину досить обмеженого проміжку часу..." // "Людське, занадто людське". Тут, філософська антропологія, власне як інтегративна та глибинна форма людинознавства і філософської рефлексії загалом є, з одного боку - паритетною формулою наукових систем новітньої історії, з іншого, - гіпотетичним пріоритетом сучасної соціальної прагматики. І можливо, те, що в структурі академічної філософії особливо значущість набувають прогностичні аспекти філософії людини є своєрідним випереджальним відображенням конструктивізму людини майбутнього як сучасника, людини вільної в своїй власній долі і виборі, людини, співпричетної до долі людства загалом.

Йдеться також і за характер взаємозв'язку і взаємозалежності систем сучасної науки (саме систем, а не "наукової системи") в площині їх антропної орієнтації, за дієвість антропного принципу як системоутворюючої основи філософії науки і життя. Змістовно це означає світоглядну переорієнтацію від стихійного раціоналізму, який досить повно

відбився в споживчому світовідношенні і був присутнім в онтологічній проекції, починаючи з періоду Нового часу: механіцизм, механістичний матеріалізм, логічний об'єктивізм, критичний раціоналізм, позитивізм, радикальний конструктивізм, - на етико-гуманістичну форму світоосягнення і світовідношення. А вже ще напередодні технологічних інновацій і когнітивного абсолютизму майбутнього все той самий Фрідріх Ніцше промовляв: "Неможливо надивуватися...яким світлим, і вільним, і легким, і простим зробили ми все навколо себе! - як зуміли ми дати своїм почуттям вільний доступ до всього поверхневого, своєму мисленню-божественну пристрасть до різких стрибків і помилкових висновків..."

Увійти в сферу сучасної науки - значить передусім відмовитися від надмірних амбіцій і домагань "ratio", яке самовизначилось як самодостатнє і самототожнє. Не випадково і в площині філософської освіти соціальна практика запитує до нових спроб соціально-комунікативного обґрунтування наукових систем з позицій антропосоціальної реальності реальності (пост-модерн, філософський імпресіонізм, віртуальна антропологія). Останнє досить об'ємно репрезентовано і у філософських системах другої половини ХХ століття Ю.Габермаса, Ж.Еллюля, Й.Масуді, Т.Імамичи та багатьох інших.

Складність, суперечність самоаналізу, самовизначення людини як індивіда і індивідуальності, особи та особистості замикається, зрештою, на єдиній формі антропологічних проблем, а саме, на можливості і реальності людської свободи, відповідно на можливості саморозкриття індивідуальності. Тут, мабуть, в антропологічному плані пріоритети за новітніми спеціальними курсами і модулями академічної освіти: філософією людини, персонологією, віталогією, соціологією і психологією особистості, філософією релігії та віри, і технологіями соціогуманітарної освіти – громадянською діяльністю, моделюванням, тренінговими модулями, віртуальною прогностикою тощо.

Відповідною повинна бути і предметна спрямованість людинознавства - спрямованість на формування, підтримку і розвиток світоглядної культури культури людини - в площині інтеграційних процесів на рівні Глобального суспільства, етики соціальної відповідальності як форми гуманістичного світовідношення людини, розвитку діалогу цивілізаційної і громадянської культур. У цьому випадку очікуваним результатом соціально-антропного моделювання і розвитку академічного людинознавства може бути формування нової системи ціннісних орієнтацій в площині громадянського суспільства, яка утримувала б паритетні основи екоантропоцентричних, соціоетичних, релігійних, цивілізаційних цінностей, а також проростання нового соціального рівня молодіжної культури, орієнтованого на світову практику вільного самовизначення, визнання прав індивідуальності і особистості, пролонгацію форм світової співдружності і етики колективної безпеки. Знайти рішення подібних системних протиріч або ж, принаймні, відшукати формулу їх узгодження – одне з пріоритетних завдань сучасного рівня філософської антропології,

оскільки, за влучному виразом Еріка Фромма “Людина народжується як диво природи, перебуваючи в середині її і, разом з тим, покидаючи її кордони. Замість втрачених інстинктів вона змушена шукати принципи, за якими буде діяти і ухвалювати рішення, їй необхідно мати систему організації, яка дозволила б скласти послідовну картину узгоджених дій”.

Andriy Semenov,
Associate Professor of World History and Philosophy Chair, Lesya Ukrainka
Volyn National University

Problems of Humanism and World Integration in the 21st century Social Dynamics: Main Research Issues.

The article is focused on the issues of humanities and social sciences, current modeling of social structures of the European and World integration processes. My investigation also covers the domains of international relations, social and political sciences.

Key words: global community, civilization, social dynamics, philosophy, philosophical anthropology, philosophical education, social and humanitarian, modeling, anthroposocial modeling, philosophical prognoseology.

Problems of Humanism and World Integration are a research topic that emphasizes the importance of social modeling of processes, explanation of the principle of civic humanism, and world integration. The issue is regarded from the point of view of interdisciplinary analysis and modeling. This aspect has not been highlighted in such scientific branches as political science, social philosophy, international relations, and mathematical modeling. Therefore, the subject matter of the research is Globalization and Humanization of Social Systems and Social Relations in the First Decade of the 21st Century.

There is special importance of using new technologies and methodologies of science, namely: social monitoring of the civic society, logical and structural analysis of the research sources, statistical social analysis, hypothetical modeling

of complex systems of social reality, virtual prognostication. Special attention should be paid to the processes of measurement, analysis, and perspective modeling. In the case of the social process it could be a methodology of modeling perspectives:

- hypothetical modeling which is reflected in the consciousness of the subject of modeling based on the previous analysis of object modeling;
- virtual prognostication is a preliminary computer or mathematical modeling of the state and condition of the social systems in the future.
- social monitoring is known as a compulsory element of the study of any social states, motion, and processes. It can be either practical or theoretical (as it is in this case) based on the analysis of special literature concerning sociology and statistics.
- moreover, it is essential to explore the tremendous notion of the communication process regarding the basic points of the Research, namely: the elaboration and reinforcement of the research subject through the lens of dialogue and interaction with the experts in the current issues, shaping the basic points, methods and conceptual patterns of a prospective analysis of social states and processes in the first decade of the 21st century;

(The above-mentioned methodology is based on the following authors, who are pointed out in References, and have explored at the end of the 20th – first decade of the 21st centuries).

The Research reveals the significant issues of modern social philosophy and fundamental aspects and challenges to the philosophy of the future. The relevance of the Research is stipulated by the nature and content of global social dynamics in the third millennium and the certain vital and problematic issues of philosophical understanding of the present and philosophical education of the future, namely: UN reports “Human Development Report”, where it is noted that overcoming unidimensionality and mechanicalism is problematic and progressive in modern philosophy. It requires an understanding of new universals of human existence, where the formula of global human existence is one of the most significant.

This version of human existence may be present in new Academic courses such as “Social Integration and Transformation of the World Community”, “Sociology of Individual” and “Dynamic of Social Anthropology”, “Social Anthropology”, “Social Prognostication”. The philosophy of the future is considered as a philosophy of world integration and philosophy of humanism, socially-oriented to the world practice of free human self-determination, recognition of human rights, and the prolongation of social responsibility and ethics.

The issue of anthroposocial modeling and philosophical prognoseology are the key aspects of philosophical education development. These approaches are essential for transforming the European and World experience into the development of democratic transformation, the practice of molding, and developing a civic society in Eastern Europe, specifically in Ukraine. It must be provided by one of the best educational and multi-cultural models for the

construction and development of dialogic and integrational educational culture, including the relevant problems of the international relations, social anthropology, social philosophy, developing complex systems of social and anthropological modeling (including the models of social education, social and political processes in the modern world) and the theory of social prognostication. From the standpoint of national education and culture and in terms of perspective development of international education, exploration and explication of the current and prospective issues of world integration and globalization will promote:

- the higher standard of the world-outlook culture of Ukrainian students, which will benefit the polyculture processes in the European and World community;

- the equipment of Ukrainian youth with a new system of value orientations on a parity basis of ecological and anthropological, social and ethical, civic, national and ethnic, religious and civilizational principles;

- the formation of a new group of Ukrainian youth, socially-oriented to a practice of free self-determination of the human being, recognition of the rights of the individual and the personality, the prolongation of the varieties of the world community, and global ethics of social responsibility.

The Research Topic - Problems of Humanism and World Integration in the 21st century Social Dynamics is also conceptually oriented towards the relevant description of the history and the theory of civic society (in Global and particular dimensions), the varieties of social practice (in a multiformity of social regulation, social correction) as well as the current positions of European and world integration (in real and prognosticated dimensions). One of the prioritized positions of the author is the humanistic dimensions of civic communities along with identifying and supporting the idea of individual and personal rights and freedoms. Thus, there is the relevant question to determine a period of post-industrial and space of Global integration with the prolongation of the ethics of social responsibility as a form of humanistic integration. Attention is drawn, in particular, to the anthropological chronology of the 20th century, rife with environmental-and-economic crises, inter-state and regional military conflicts, civic and national antagonisms, religious and ethnic contradictions, tendencies to the politicization of environmental disasters and infant mortality, military conflicts and religious contentions, reckless violations of earth biocycles and a hazardous epidemiological situation.

In the plane of social identification and Global solidarity, the emphasis is laid on the complicated non-linear dynamics of social regulation as well as the anthropological self-determination of a human being. It has been established that there is a more serious conflict at the level of social practice- the conflict at the level of a human being, his or her consciousness, values, aspirations, and needs. We deal not with the abstract idols and ideals but with the way a contemporary individual finds his or her self-determination in the socio- and- technogenic world.

Seeking the solution of similar introspective controversies or, at least, discovering the formula of their coordination is one of the prioritized goals at the

level of global society at the end of the 20th - the beginning of the 21st centuries. One of the newest methods of coordinating similar controversies is civic humanism as a complex derivative of the fundamental principles of civic dialogue and a civilized, humanistic dimension of human ontology.

History tends to leave the trace of recollections and experience, whereas the future opens up opportunities and perspectives; of special importance, as applied to a human being- in his or her civic dimension- are the available freedoms and a realistic, pragmatic formula of life. Therefore, analyzing the socio-state level we zero in on the importance and even the expediency of correlation of the phenomena about the life of a human being as a personality: a national and civic idea, religious and technical-technological priorities state-patriotic and universal human values.

One of the most significant aspects of self-determination and, eventually, human self-construction is his or her affiliation or, rather, relationship with a civic society; in other words, what matters here is the attitude of the individual to what is known as “the state” and the identification with the content-oriented sens-bearing notion which we call “the personality”.

Humanism today is becoming the absolute positive value generated by the high ideals (altruism, freedom of will and choice, education, culture, love for the individual) common to the entire mankind. The love for the individual can be traced in the act of affinity between Nature and Divinity as well as in the space of developing freedom- creation as a world- creation. Freedom, altruism, faith, patience, dialogue restore dynamically the very model of a human being along with performing their ethical-esthetic, value-orientation, and regulative functions. Humanistic consonance, meanwhile cannot be conceivable without the autonomous and sovereign subject with his or her specific organization of life and creative activities, his or her specific and unique aspirations, ambitions, motives, interests, emotional and will power displays. It is natural that at the level of modern regional- and- social differentiation of mankind this subject is represented by the civic being as the subject and object of statehood formation.

Humanistic restoration of social reality provides for (this can be seen in the countries of Great 7) a step-by-step transition from material (job, competition, material success, money) to post-material values (ecocentrism, protection of flora and fauna, social dialogue, propitious psychological and moral climate). Moreover, this kind of restoration humanizes the contents of social and civic policies and relations and, at the same time, opens up communicational-informational, Trans-economic, political borders in different regions and at an intercontinental level.

So, civic humanism in its past, current and hypothetical models of the future is a dynamic sphere of approbation of the principles of equality, freedom, and integrated interpersonal dialogue. Along with this, the model of civic communities is a regular rung of human ascension to the upper forms of anthropological and anthropocosmic organization because the world of a human

being is extraordinary, subtle and sensitive, pragmatic and specific, rational and irrational simultaneously. Meanwhile, the human being constitutes a part of this world and, therefore, a part that is open and incomplete in the future.

References

1. Collins, Randall. The sociology of philosophies: a global theory of intellectual change. Cambridge,-1998.
2. Fred Dallmayr. Paths in the Global Village: alternative visions.- Oxford, 1998.
3. Fiona Robinson. Globalizing Care. – Carleton Univer. Westview. Press. 1999
4. Global Social Policy. \ ed. by Bob Deacon with Michelle Hulse. –Sage Publ. London, 1997.
5. Cottingham, John. Philosophy and the good life. \ N.Y. Cambridge, Univer. Press, 1998.
6. Crossley, Nick. Intersubjectivity: the fabric of social becoming. – London, Sage Publ., 1996.
7. Anthropology and Cultural Studies. \ ed. by Stephen Nugent and Cris Shore. – London, Chicago: Pluto Press, 1997.
8. John Baldock, Nick Manning. Social Policy. – Oxford, Univer. Press, 1999.
9. Understanding Contemporary Society., \ ed. by Gary Browning, Abigail Halcli. – New Delhi, 2000.
10. Auge, Marc. An anthropology for contemporaneous worlds. \ transl. by Amy Jacobs. \ Stanford, Calif.: Stanf. Univ. Press, 1999.
11. Identity and affect: experiences of identity in a global world \ ed. by John R. Campell and Alan Rew \ London; Sterling, Va.: Pluto press, 1999.
12. Kolodko, Hzhheozh V. Hlobalizaciya i perspektyvy rozvytku postsocialistychnyh krayin. - DO.: Osnovni cinnosti, 2002. -206 s.

13. Yval Noah Harari. Sapiens. A Brief History of Humankind/ London: Harvill Secker, 2014.
14. Human Development Report 2002-2019. - Oxford, Univer. Press, 2002.// <http://hdr.undp.org/>